

Zo waren dus de spanningen tussen de Indonesische zeelieden en de Nederlanders hoog opgelopen – het bericht van de uitroeping van de Republiek Indonesië zou tot een uitbarsting leiden.

★

Wat was intussen met de bijna zevenhonderd geïnterneerde zeelieden geschied?

Zij waren, zoals vermeld, in '42 via diverse gevangenissen in Cowra terechtgekomen: een groot Australisch kampcomplex, waar zich ook de uit Indië gedeporteerde en de in Australië aangetroffen Japanners bevonden naast geïnterneerde Duitsers, Italianen en Koreanen. De Indonesiërs kwamen er in een apart kamp te zitten dat naast dat der Japanners lag. Onder de Indonesische zeelieden waren er die in april '42 bij de stakingen een leidende rol hadden gespeeld, maar ook velen die hoogstens als meelopers te beschouwen waren (van hen deden verscheidenen de KPM-directie weten, dat zij bereid waren weer te gaan varen – taal noch teken werd door hen gehoord). Ook waren bij de interneringen fouten gemaakt: er was een zeeman opgesloten die een-en-dertig jaar bij de KPM had gevaren en wiens enig misdrijf was geweest dat hij bezwaar had gemaakt tegen een zijns inziens onjuiste behandeling (hij had niet gestaakt); jongens van zeventien jaar waren opgesloten, ook een van twintig die 'behoorlijk opgeleid' was, constateerde van der Plas een jaar later, maar

'geïnterneerd omdat hij een *Pilot*-pen had (met daarin gegraveerd zijn naam, en een garantiebewijs van een Japanse firma) die slechts f 2,50 had gekost, zodat hij *dus* een Japanse spion moest zijn! Ik had er ook een! Deze jongen . . . , die . . . ongeneeslijk tegen Nederland verbitterd is, heeft nooit gestaakt.'¹

In '42 ging slechts één lid van de Nederlands-Indische Commissie naar Cowra toe: Loekman Djajadiningrat – hij werd er weggehoond. In het kamp hadden de Indonesiërs voldoende vrijheid om met de geïnterneerde Japanners, voorzover niet uitgewisseld², contacten aan te knopen. Verscheidenen kregen les in het Japans, een twintigtal leerde het zelfs

¹ Brief, 18 april 1943, van van der Plas aan van Mook. ² Twee groepen waren in juni en augustus '42 naar Lourenço Marques gevoerd waar zij tegen Geallieerde burgers uit Japans gebied waren uitgewisseld.